

Изследване на факторите, влияещи върху броя на млечните крави в България

Ас. ВАСИЛ СТОЙЧЕВ

Институт по аграрна икономика – София

E-mail: vasilst@mail.bg

Настоящото изследване цели да покаже факторите, влияещи на броя на млечните крави след влизането на страната в ЕС, използвани като измерител за развитието на фермите, както и да изследва влиянието на националното подпомагане и специфичните схеми за подкрепа. В проучването са включени както плащанията по необвързана подкрепа, така и специфичните схеми за подкрепа, ориентирани към говедовъдството. Резултатите от изследването показват, че към настоящия момент има слаба връзка между увеличението на плащанията и увеличението на броя на животните. Разгледани са и други фактори, влияещи на конкурентоспособността на стопанствата, като цената на суровото мляко и продуктивността на кравите. Разгледано е реструктурирането на млечните стопанства и е предложено да се наблегне на реструктуриране на пазара на сурово мляко чрез създаване на организации на производителите.

Развитието на млечното говедовъдство в България има многогодишни традиции, важно икономическо и социално значение. Приемането на страната в ЕС през 2007 г. постави нови цели, произтичащи от общоевропейската политика в областта на селското стопанство – да се постигне продоволствена сигурност за населението (като се развие жизнеспособно селскостопанско производство); да се балансира териториалното развитие чрез запазване на заетостта в селските райони. При постигането на тези цели да се опазват околната среда и природните ресурси. С приемането на регулациите на ЕС на национално ниво бяха поставени редица изисквания пред млечните ферми, с цел успешното им включване в Общата организация на пазара (ООП) на мляко и млечни продукти в съюза. Те доведоха до по-високи изисквания към качеството на кравето мляко; беше въведена квотна система за обема на производството (за пазарни и директни продажби), съхранението на млякото; нова система за идентификация на животните; изисква се спазването на определени екологични изисквания при производството. Същевременно, за да бъдат мотивирани селскостопанските производители да продължат да развиват дейността си, бяха въведени различни механизми за обвързана и

необвързана подкрепа. Въвеждането им беше постепенно, съобразно постигнатите договорености с Европейската комисия и Акта за присъединяване на България към ЕС.

Цел на настоящото изследване е да покаже развитието на млечното стадо след влизането на страната в ЕС; да изследва влиянието на националното подпомагане и специфичните схеми за подкрепа върху увеличението на броя на млечните крави, използвано като измерител за развитието на фермите. В изследването са включени както плащанията по необвързана подкрепа, така и специфичните схеми за подкрепа, ориентирани към млечното говедовъдство. В подпомагането на животновъдството не са включени средствата, които се получават по Схемата за единно плащане на площ (СЕПП) за използваната от стопанствата обработваема земя; подпомагането за ливади и пасища, нисколихвените кредити от ДФ „Земеделие“ в подкрепа на животновъдите и помощта за инвестиции в земеделски стопанства чрез преотстъпване на корпоративен данък, тъй като няма данни каква част от данъчните преференции е ползвана конкретно от животновъдни стопанства.¹

¹ Общо преотстъпеният корпоративен данък е в размер на 30,6 млн. лева за 2010 г. и 65,6 млн. лева за 2011 г. (Междинен анализ, 2012).

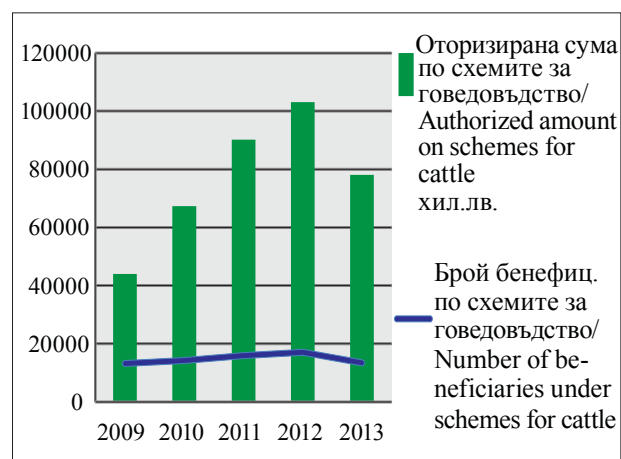
Изследването използва вторична статистическа информация, публикувана в отчети на ДФЗ – „Разплащателна агенция“ за периода 2009–2013 г., ситуационно-перспективни анализи на пазара на мляко, данни от преброяване на земеделските стопанства за 2010 г., данни от Европейската обсерватория на млечния пазар към ЕК и доклади за развитието на животновъдството. За обработка на данните е използван софтуер MS Excel 2007. При извършване на изследването са използвани следните методи – описателен анализ, сравнителен графичен анализ и регресионен анализ.

Състояние на млечното говедовъдство

За периода 2007–2013 г. е налице тенденция на намаляване на броя на млечните крави с 6,7% (фиг. 1), като за 2012 г. общият им брой пада до минимума от 288,7 хиляди броя, а през останалата част от изследвания период се колебае около 300 хиляди броя. Необходимо е да отбележим, че за 2013 г. има увеличение от около 8% на броя им спрямо предходната година.

Адаптирането към изискванията на ЕС доведе до структурни промени в сектора. С Наредба № 4 от 2008 г. бяха въведени изискванията за категоризация на фермите. Въпреки продължаването на периодите на дерогация (неприлагане на изискванията), като на-

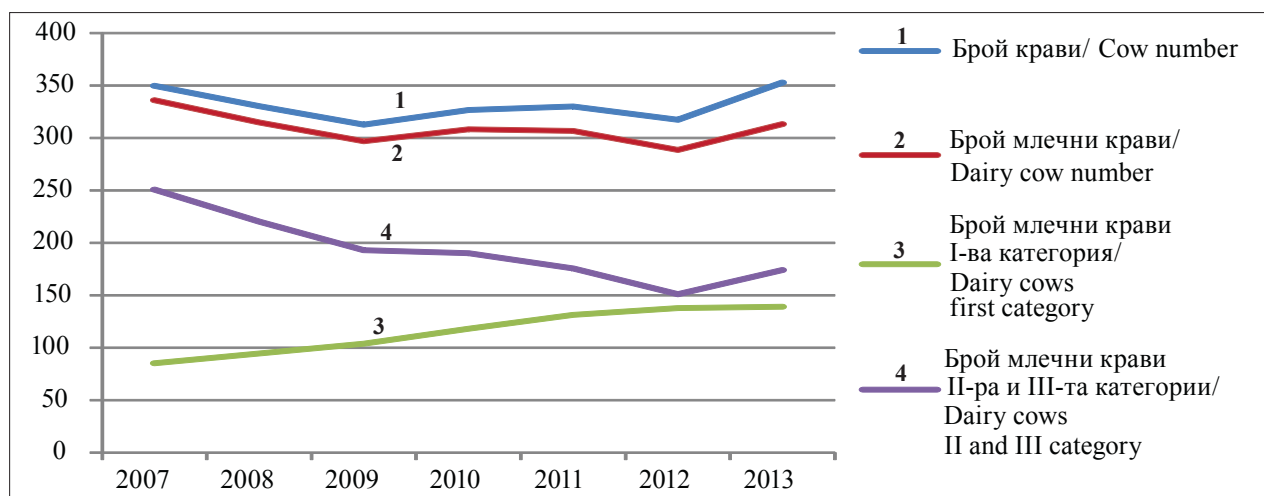
стоящата изтича в края на 2015 г., процесът на трансформация на стопанствата от III-та в I-ва категория е сравнително бавен. Стопанствата от I-ва категория достигат 3 176 броя, като в тези ферми са отглеждат 139 075 броя млечни крави, представляващи 45% от цялото млечно стадо към месец Октомври 2013 г. След изтичане срока на дерогация стопанствата ще бъдат принудени да отговорят на изискванията за качество на млякото, като там, където това не е възможно по финансо-

Фиг. 2. Производство и изкупуване на краве мляко, хиляди литра

Fig. 2. Output and purchases of raw milk, thousand litres

Източник: МЗХ, Агростатистика, Евростат (за 2013).
Source: MAF, Agrostatistics; Eurostat (Data for 2013).

Фиг. 1. Изменение на броя на млечните крави, хиляди

Fig. 1. Change in number of dairy cows, thousands

Източник: МЗХ, Агростатистика, Евростат (за 2013).
Source: MAF, Agrostatistics; Eurostat (Data for 2013).

ви или други причини, вероятно ще доведе до ново намаление на животните.

Производството на сурово мляко се запазва приблизително на същото равнище, като минимумът се достига през 2009 г., а през 2013 г. има увеличение, отразяващо увеличението на животните. Значително намалява млякото, изкупувано от производителите – от около 65% в началото на периода до малко над 44% през 2013 г. Намаленото количество на изкупувано от преработвателите мляко се дължи основно на производството на мляко, което не отговаря на стандартите за качество. Увеличението на директните продажби и количествата мляко, преработвани във фермите, отразяват желанието на фермерите да получат по-висока цена за продукцията си, както и на факта, че продукцията не отговаря на стандартите за качество. Проблем се явяват и по-високите транзакционни разходи на производителите, свързани с изкупуването на суровина от много на брой по-малки производители. Очаква се в следващите години този процес да спре, като количествата изкупувано сурово мляко се задържат над 500 000 тона на година, което е свързано с увеличаващия се дял на сурово мляко, произведено от големи стопанства. (Иванов и др., 2014). От една страна, това мляко отговаря на стандартите, а от друга – поради размера и начина на организация, тези ферми са ориентирани основно към дълги вериги на доставка и изкупуването на млякото от тях, поради по-големите обеми, е икономически по-изгодно.

До края на 2013 г. сключването на договор при изкупуване на сурово мляко не бе задължително. С промени в Закона за прилагане на общата организация на пазарите на земеделски продукти на ЕС (ЗПООПЗПЕС) беше въведено задължителното сключване на договори за изкупуване за минимален срок от 6 месеца, както и глоба от 20 000 лева за изкупвача и 3 000 за производителя при нарушение на закона, освен в случаите на директни продажби. С тази промяна България стана една от 12-те държави в ЕС, въвели задължителното сключване на договори при изкупуване на сурово мляко (Анализ на Пакета за мляко-

то, 2014). Очаква се договорите да окажат положително влияние на сроковете, в които се заплаща произведеното от фермите мляко и да се стабилизира паричният поток към тях. Слабост на българския млечен сектор е липсата на организации на производителите, които да защитават техните интереси, да сключват договори от името на членовете си и да гарантират качеството на суровото мляко. Макар това да е поставено като приоритет в Пакета за млякото и изискванията към организации на производителите на мляко да са облекчени, в България няма действащи такива.

Влияние на националните доплащания и специфичните схеми за подкрепа

Подкрепата за млечните животновъдни стопанства може да се раздели на национални доплащания, финансирани от националния бюджет, и схеми за подкрепа по чл. 68 от Регламент (ЕО) №73/2009, финансирани изцяло със средства от Европейския фонд за гарантиране на земеделието (ЕФГЗ). Целта на тази помощ е да компенсира дисбаланса при подпомагането по Системата за единно плащане на площ (СЕПП) (въведена в България през 2007 г.), която поставя в по-благоприятна позиция стопанствата, отглеждащи растениевъдна продукция, които поради спецификата на дейността си управляват по-големи земеделски площи. Ощетени са животновъдните стопанства както поради по-малкото земя, с която разполагат, така и поради факта, че както рентата за земята, така и цената на земята се увеличават значително в резултат на подпомагането, което ограничава възможностите на животновъдните стопанства да увеличават площта на използваната от тях земя (цената на земята се увеличава средно с 15,6% на година за периода 2006–2012 г. (Вълканов, 2013). Преброяването на земеделските стопанства през 2010 г. установява, че земята, използвана от 59% от говедовъдните стопанства, е под 10 декара, т. е. под прага за подпомагане. В тези стопанства се отглеждат 31,5% от говедата.

Плащанията се извършват под формата на най-много два транша годишно в периода от 1 декември до 30 юни на следващата календарна

година. Плащанията по схемите за подпомагане не се извършват преди да са приключили проверките на условията за допустимост. В зависимост от състоянието на бюджета, при съгласуване с Комисията се извършват авансови плащания преди 1 декември в районите, където (поради извънредни обстоятелства) земеделските стопани изпитват сериозни финансови затруднения. Тази възможност е използвана от Разплащателната агенция на МЗХ, като така е изплатен вторият транш от директни плащания за 2013 г. през месец Декември, 2013 г., вместо през месец Февруари 2014 г.

Схеми за национални доплащания за говедовъдството

Национални доплащания за говеда (НДЖ 1 – необвързана с производството) – схемата е финансирана изцяло от националния бюджет и започва да се прилага през 2009 г. Право на подпомагане имат земеделските стопани, които към 28 февруари 2009 г. са отглеждали в животновъден обект на свое име 10 или повече говеда и/или биволи, регистрирани в Системата за идентификация на животните и регистрация на животновъдните обекти на Българската агенция по безопасност на храните.

Национални доплащания за крави с бозаещи телета (НДК – обвързана с производството) – схема, която се финансира изцяло със средства от националния бюджет и започва да се прилага през 2010 г. Право на подпомагане по нея имат: земеделските стопани, които не притежават индивидуална млечна квота; отглеждат в стопанството си 5 или повече крави и/или юници, регистрирани в Системата за идентификация на животните и регистрация на животновъдните обекти на Българската агенция по безопасност на храните, и продължават да отглеждат най-малко 80% от кравите и/или юниците, заявени по схемата, най-малко 100 дни от деня, следващ последния ден за подаване на заявленията за подпомагане.

Национални доплащания за клане на говеда (НДКГ – обвързана с производството) – финансира се от националния бюджет и се

прилага през 2010 и 2011 г. Право на подпомагане по нея имат земеделските стопани, които предават за клане на кланица (кланичните трупове се класифицират по скалата EUROP) или изнасят в държава, която не е член на Европейския съюз, или предават за износ на търговец, в срок до 30 ноември 2010 г., най-малко 5 от следните категории говеда:

- бици, волове, крави и юници на възраст над осем месеца – кандидатите за подпомагане е необходимо да са ги отглеждали в продължение най-малко на осем месеца преди датата на клането или износа;

- телета на възраст до осем месеца и с кланично тегло до 185 кг. – кандидатите за подпомагане е необходимо да са ги отглеждали в продължение най-малко на три месеца преди клането или износа. Размерът на полагащата се субсидия на глава животно през 2011 г. е еднакъв с 2010 г., но размерът на оторизираната субсидия през 2011 г. е увеличен с близо 65%. Въпреки това, общият размер на оторизираните по схемата за периода на прилагане едва надвишава 0,5 млн. лв. (Доклад за прилагане на схемите, 2014).

Схеми за специфична подкрепа за говедовъдството

Логиката при специфичното подпомагане на земеделските стопани е да се подкрепят специфични видове селскостопанска дейност, които са важни за подобряване качеството на селскостопанските продукти, преодоляване на неблагоприятни фактори, засягащи земеделските стопани в секторите на млякото и млечните продукти, за икономически уязвими дейности или за чувствителни от гледна точка на екологията области, свързани с опазването или подобряването на околната среда. Подпомагането може да бъде предоставено само до степента, необходима за създаване на стимул за запазване на настоящите равнища на производство.

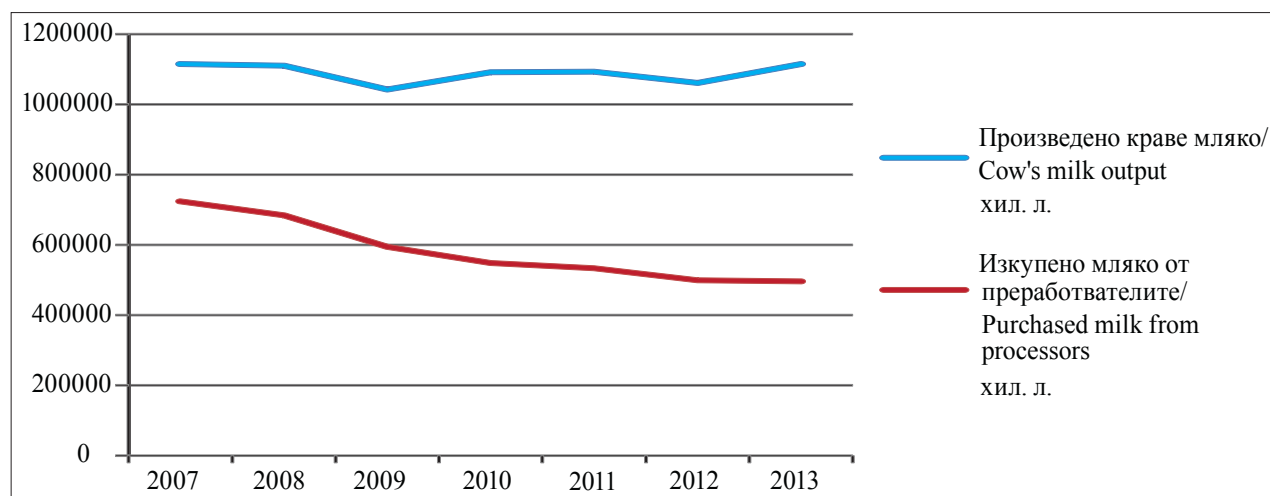
Схема за поддържане на производство на краве мляко в икономически уязвими ферми (НДКМ 1 – обвързана с производството) – финансира се изцяло със средства от ЕФГЗ и започва да се прилага през 2010 г.

Право на подпомагане по нея имат производители на краве мляко, притежаващи индивидуална млечна квота и стопанисващи ферма, която е регистрирана в Регистъра на фермите за производство на краве мляко и в нея се отглеждат от 10 (включително) до 49 (включително) млечни крави, регистрирани в Системата за идентификация на животните и регистрация на животновъдните обекти на Българската агенция по безопасност на храните. Подпомагане по схемата се изплаща, когато млекопроизводителите продължават да отглеждат най-малко 80% от млечните крави, заявени по схемата, най-малко 100 дни от деня, следващ последния ден за подаване на заявленията за подпомагане.

Схема за поддържане на производството на краве мляко в необлагодетелстваните райони (НДКМ 2 – обвързана с производството) – финансира се изцяло със средства от ЕФГЗ и започва да се прилага през 2010 г. Право на подпомагане по нея имат производители на краве мляко, притежаващи индивидуална млечна квота и стопанисващи ферма, която е регистрирана в Регистъра на фермите за производство на краве мляко, намираща се на територията на необлагодетелстваните райони и в нея се отглеждат 10 (включително) и повече млечни крави, регистрирани в Системата за идентификация на живот-

ните и регистрация на животновъдните обекти на Българската агенция по безопасност на храните. Подпомагане по схемата се изплаща, когато млекопроизводителите продължават да отглеждат най-малко 80% от млечните крави, заявени по схемата, най-малко 100 дни от деня, следващ последния ден за подаване на заявленията за подпомагане.

Схема за поддържане на производството на краве мляко в нитратно уязвимите зони (НДКМ 3 – обвързана с производството) – финансира се изцяло със средства от ЕФГЗ и започва да се прилага през 2010 г. Право на подпомагане по нея имат производители на краве мляко, притежаващи индивидуална млечна квота и стопанисващи ферма, която е регистрирана в Регистъра на фермите за производство на краве мляко; намираща се в общини в нитратно уязвима зона или в общини в предишни нитратно уязвими зони; в нея се отглеждат 50 (включително) и повече млечни крави, регистрирани в Системата за идентификация на животните и регистрация на животновъдните обекти на Българската агенция по безопасност на храните. Подпомагане по схемата се изплаща, когато млекопроизводителите продължават да отглеждат най-малко 80% от млечните крави, заявени по схемата, най-малко 100 дни от деня, следващ последния ден за подаване на заявленията за подпомагане.

Фиг. 3 Отпуснати субсидии в хиляди лева и брой одобрени бенефициенти

Fig. 3. Granted subsidies in thousand levs and number of approved beneficiaries

Източник: Годишни доклади на ДФЗ – Разплащателна агенция.

Source: Annual reports SFA – Paying Agency.

Изменението на подпомагането и броят на бенефициентите са представени на фиг. 2. Отпуснатата помощ за периода се е увеличила с над 77%, докато броят на бенефициентите се е увеличил с 22% (към 2012 г., когато броят на бенефициентите е най-голям). В резултат на приложен регресионен анализ за връзка между броя на млечните крави и националното подпомагане можем да заключим, че към настоящия момент връзката между тях е слаба ($R^2 = 0,032$).

Регламент (ЕО) № 1782/2003 е установил принципа, фермерите, които не спазват изисквания в областите на общественото здраве, здравето на животните и растенията, околната среда и хуманното отношение към животните, подлежат на намаления или изключване от директното подпомагане. Тази система на „кръстосано съответствие“ е неделима част от политиката на Общността в рамките на директните плащания. С издаването на „Ръководство за управление“ МЗХ задава сроковете, посочени в чл. 4 и 5, и изброени в приложение II от Регламент (ЕО) № 73/2009”, след които ще бъде прилагано намалението или спирането на директните плащания, като от 1 януари 2012 г. се прилагат изискванията, отнасящи се до опазването на водите от замърсяване с нитрати и системата за идентификация и регистрация на животните, а от

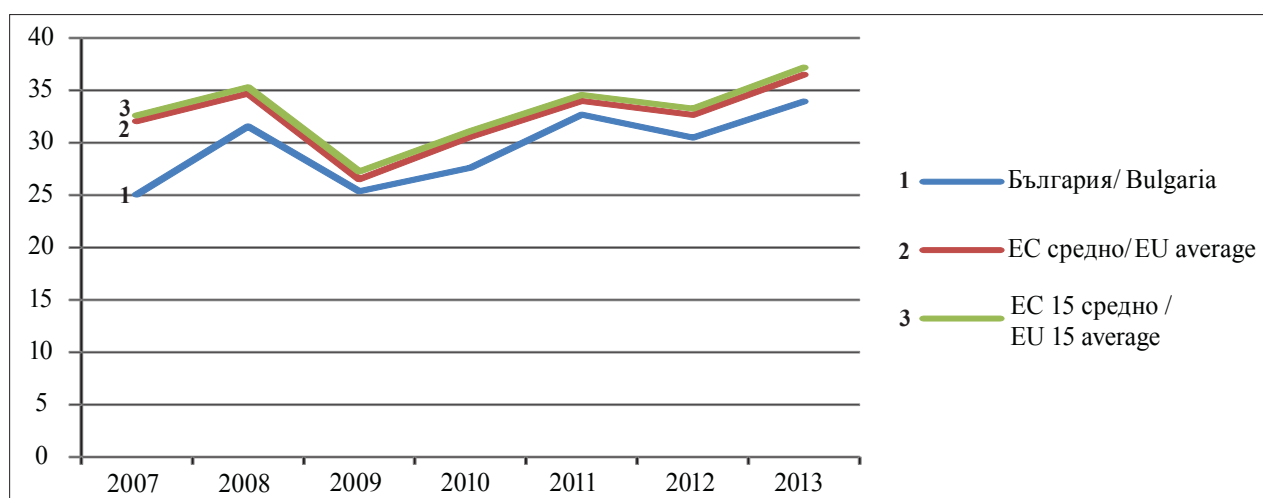
01.01.2014 г. се проследяват и определени субстанции, с които се третират животните. С по-високите изисквания, поставени пред бенефициентите можем да обясним намалението на броя им след 2012 г..

Други фактори, влияещи на броя на животните

Цената на суровото мляко е основен фактор, влияещ на рентабилността и конкурентоспособността на производството.

На фиг. 4 е показано изменението на средногодишната цена на суровото мляко както за България, така и за ЕС-15 и средно за ЕС-27 за изследвания период. Намалението на цените с около 20% през 2009 г. е последица от световната финансова криза в този период. (Иванов, 2009). Цената на вътрешния пазар показва, че като цяло следва цените в ЕС, като тенденцията е към конвергенция – ако в началото на периода разликата е около 22% спрямо цената на ЕС-15, то в края тя се е свила до под 9%, т. е. нашият пазар е все по-интегриран с пазара на ЕС. По-високите цени през изследвания период са стимул за увеличаване на поголовието.

Продуктивността на млечното стадо – основни фактори, влияещи върху средната продуктивност на млечното стадо, са породата, наследствеността и технологията на от-

Фиг. 4. Изменение на средногодишната цена на суровото мляко, Евро/100 кг

Fig. 4. Change in average annual prices of raw milk, Euro/100 kg

Източник: Европейска обсерватория на млечния пазар към ЕК, собствени изчисления.

Source: European milk market observatory – EC, Own calculations.

глеждане. (Сотиров и др., 2009). Българското животновъдство изостава при ефективно използване на ресурсите, в сравнение с европейското, като от общия обем на производствените разходи разходите за хранене представляват 27,7%, докато средно за ЕС–27 те са 38,9%. По-високи са обаче средните разходи за ветеринарни услуги за нашите стопанства – 6,1% от разходите, при средно 2,6% за ЕС–27. Нерационалното хранене и повишената заболяемост са едни от основите фактори за значително по-ниската продуктивност на животните (Станков и др., 2010). Породният състав на стадото също е по-нископродуктивен, като само 18% от кравите са обхванати от държавна програма за селекционен контрол към 2012 г. (Ситуационен анализ, 2013 г.). Според данни на информационна система „Външна търговия на НСИ” – за периода от 2007 до 2013 г. в България са внесени 12 227 расови животни за разплод ЕРД, които включват юници, крави и бикове, което, сравнено дори само с общия брой на млечното стадо от над 300 000 животни – е сравнително малко. Сравнена със средната за ЕС–27 продуктивността на животните е под 60% от средната за 2012 г.

Данните, представени в табл. 1, показват каква е продуктивността на различни по размер стопанства. Най-висока продуктивност има при най-малките (до 10 млечни крави) и при най-големите стопанства (над 100 млечни крави). Ако при най-малките този добив можем да отдадем на по-голямото внимание, което се отделя на всяко животно поради броя им в стопанствата, то при големите стопанства се вижда резултатът от по-добрите генетика и поро-

ден състав, влиянието на икономите от мащаба, осигуряването на по-добро хранене и прилагането на съвременна технология. От данните може да се направи изводът, че ефектът от увеличението на млечното стадо при така зададената сегментация на фермите започва да се наблюдава за ферми с над 50 животни.

Друга възможна причина за дистанцията в производителността между българските и европейските ферми произтича от стимулите, породени от въведената през 1984 г. Обща организация на пазара на мляко и млечни продукти, и системата на квотите в старите страни – членки, налагаща индивидуална млечна квота на всеки фермер. Увеличащата се продуктивност на животните с течение на времето води до необходимостта от все по-малък брой животни, за да бъде изпълнена индивидуалната квота, а също и до намаление на разходите при изхранване на животните. В резултат намалява общият брой на животните и се увеличава ефективността на стопанствата (Атанасов, 2009).

Тенденции при развитието на млечните ферми

За периода 2007–2012 г. се увеличава средният брой на кравите в стопанство – от 2,9 броя на 4,9 броя. Расте и средната млечност – от 3 319 литра на 3 675 литра на животно. Най-голямо намаление се отчита при фермите с до 9 броя животни (Ситуационен анализ, 2008–2013 г.). На обратния полюс са стопанствата с над 100 животни, които отглеждат около 43 000 животни (15% от всички) – за сравнение през 2007 г. в тях са се отглеж-

Таблица 1. Средна продуктивност на животните според размера на стопанството, тона/крава
Table 1. Average yield of dairy cows by size of farm, tons/cow

Размер на фермата / Size of farm	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2011 г.
До 2 крави / Up to 2 cows	3,75	3,39	3,85	3,48	3,46
Над 2 до 10 крави / Over 2 up to 10 cows	3,77	3,90	3,14	3,04	3,21
Над 10 до 20 крави / Over 10 up to 20 cows	3,73	3,26	3,45	3,01	2,79
Над 20 до 50 крави / Over 20 up to 50 cows	3,68	3,34	3,02	2,96	2,83
Над 50 до 100 крави / Over 50 up to 100 cows	3,77	3,29	3,47	3,31	3,29
Над 100 крави / Over 100 cows	4,32	3,90	4,29	4,15	4,25

Източник: Индивидуални анкети, СЗСИ, собствени изчисления. / Source: FADN, surveys, own calculations.

дали само 26,9 хиляди животни, представляващи 8% от млечното стадо. Голямо влияние върху този процес на концентрация има категоризацията на фермите – фермите от I-ва група се увеличават два пъти (от 1 562 на 3 176), като средният брой на животните от 46 (към 01.07.2008 г.) намалява на 43,8 броя (към 01.10.2013 г.).

Като основни причини за намалението в броя на стопанствата с до 9 крави, бихме могли да посочим:

- Броят на животните е под прага за подпомагане, съобразно националното доплащане за говеда.

- Трудности при покупката на фуражи за изхранване на животните – този проблем се очертава особено силно в години с по-високи цени на фуражите – през втората половина на 2012 г. цената на фуражите се повишава значително – вероятно това е основна причина (заедно с европейските изисквания) броят на малките стопанства с до 9 животни за годината да намалее с 24%, а броят на животните в тях с 20,9% (Ситуационен анализ, 2013 г.).

- Отпадането от 2010 г. на различни данъчни облекчения за земеделските производители като: неплащане на подоходен данък за физическите лица; данък за стопанските постройки; по-нисък данък печалба; отстъпване от акциза върху горивата. Логиката зад тези промени е, че има директно подпомагане за сектора и тези облекчения се явяват държавна помощ според правилата на ЕС. От 2010 г. и осигуровките са по-високи, като минималният праг на осигуряване се увеличава близо четири пъти – от 65 на 240 лева. Това повлиява силно на средните и малки земеделски производители. (Станков, 2010). Въведените през 2014 г. ваучери за гориво са една положителна, но недостатъчна стъпка в подкрепа на стопанствата.

- Законови ограничения – лимитът за 10 броя животни, които могат да бъдат отглеждани в населеното място, съгласно Наредба 44, е важен, тъй като ограничава развитието на малките ферми – преместването на фермата извън границите на населеното място е свързано със значителни инвестиции.

- Трудности при адаптацията на полупазарните земеделски стопанства. Предизвикателствата пред пазарната интеграция, с които се сблъскват стопанствата, са: транзакционните разходи; неспособността да покрият стандартите за качество на млякото; непаричната полза от консумиране на собствено произведена храна. Съществува и четвърта причина – и това е производството на прясна храна в изолирани селски общини. Транзакционните разходи определят покупката на мляко от много на брой разпръснати малки производители като нерентабилна (Младенова и др., 2010) Тази пазарна ниша в настоящия момент се запълва от фирми – изкупвачи, но кооперирането на фермерите в бъдеще би могло да намали транзакционните им разходи за достъп до пазара (млекопреработвателните предприятия) и да им донесе допълнителна печалба.

Налице е тенденция за увеличение на броя на кравите от поголовието, отглеждани за месо (фиг. 1) – от около 14 000 през 2007 г. до почти 40 000 глави през 2013 г. От данните, с които разполагаме, не е възможно да се установи доколко устойчив е този ръст и дали тази промяна е резултат на преориентацията на стопанствата към отглеждане на крави за месо или е въпрос на конюнктура за малките ферми (прагът за подпомагане на говеда е 10 животни, а прагът по схемата за Крави с бозаещи телета подпомагането е за минимум 5 броя животни).

Наред с тенденцията за намаляване на броя на стопанствата, част от фермерите, преустановяващи отглеждането на едър рогат добитък, не излизат изцяло от селскостопанското производство, а се пренасочват към други сектори, като производството на зърнени култури, които към момента считат за по-печеливши. Полево проучване на Института за пазарна икономика (ИПИ), проведено през 2013 г. сред 155 земеделски производители в 9 области на България, обработващи 1,6% от обработваемата земеделска площ, показва, че през последните десет години 20,6% от анкетираните са се ориентирали към производство на зърнени култури от други земе-

делски дейности, като 77% от тях преди това са се занимавали с животновъдство. (Вълканов, 2013).

Изводи и препоръки

В резултат на приложен регресионен анализ можем да заключим, че връзката между националното подпомагане и броя на животните към настоящия момент е слаба. Значителното увеличение на отпуснатите средства не води до съизмеримо увеличение на поголовието. Подпомагането е насочено основно към запазването на съществуващите ферми над определен размер, но не създава стимули за увеличението на броя на животните или подобряване на продуктивността им. Същевременно по-малкият брой животни за подпомагане по схемата за Крави с бозаещи телета създава стимул за фермите с от 5 до 9 животни да се насочат към месно говедовъдство, което може да обясни в някаква степен значителното увеличение на броя на кравите за месо. По-големият брой на бенефициентите към края на изследвания период показва по-доброто познаване на схемите от страна на стопаните.

Към настоящия момент по-ниската от средната за ЕС продуктивност на животните води до по-ниска рентабилност, намалява конкурентоспособността и е причина за намаляване на поголовието. Тенденцията на конвергенция на вътрешните със средните цени за ЕС-27 предопределя развитието на млечните ферми в бъдеще на база по-голяма ефективност на производството. Това се потвърждава и от формиралата се тенденция към концентрация на производството и окрупняване на животновъдните стопанства, като се оформят по-малко на брой стопанства, но с повече и с по-висока производителност животни.

Голямото намаление на малките стопанства с до 9 крави подсказва, че възможно решение за стимулиране на развитието им е промяна на организацията на пазара чрез създаване на организации на производителите, които да подпомогнат сключването на дългосрочни договори за доставка и да по-

добрят пазарната им сила при преговорите с изкупвачите и преработвателните предприятия, да спомогнат за по-ниски цени при снабдяването с фуражи и подобряване на рентабилността на производството на сурово мляко. Тези организации могат да ускорят модернизацията на сектора и изпълнението на изискванията за качество на млякото, използвайки различни програми, като новата мярка „Сътрудничество“ по ПРСР.

ЛИТЕРАТУРА

- Атанасов, Д.** 2009. Тенденции в млечното говедовъдство на ЕС и България през периода 2000–2007. Икономика и управление на селското стопанство, №6, с. 44-50
- Вълканов, Н.** 2013. Анализ на ефектите от прилагането на директните плащания на площ в България. ИПИ.
- Иванов, Б.** 2009. Анализ на състоянието на млечния сектор в България. Икономика и управление на селското стопанство, № 3, с. 72-79
- Иванов, Б.** 2013. Тенденции и пазарни промени в представянето на млечния сектор. Икономика и управление на селското стопанство, № 2.
- Иванов, Б., П. Кировски, В. Стойчев.** 2014. Тенденции на развитие на основни подсектори на млечното животновъдство. Проектно моделиране на базови показатели. Център за икономически анализи на селското стопанство (САРА) към ИАИ, с. 12.
- Младенова, М., Д. Николов, О. Боюклиев.** 2010. Пазарни стратегии на пазарните стопанства с млечно направление. Икономика и управление на селското стопанство, № 5, с. 23-32
- Сотиров, Л., В. Семерджиев.** 2009. Частно животновъдство. Матком, с. 42-59
- Станков, И., Н. Нанев, К. Станков.** 2010. Критичен анализ на финансовата подкрепа за млечното животновъдство в условията на икономическа криза. Икономика и управление на селското стопанство, № 6, с. 42-57
- Доклад за прилагането на схемите и мерките за директни плащания за периода 2007–2012 г. 2013. Дирекция „Директни плащания и пазарна подкрепа“, МЗХ, с. 4-12
- Информационна система Външна търговия на НСИ.
- Конкурентни възможности на аграрния сектор. 2011. ИАИ. София, с. 113-116

Междинен анализ на „Перспективи за развитие на животновъдния сектор”, Септември, 2012 г., София.

Национален стратегически план 2007-2013, Европейски земеделски фонд за развитието на селските райони. Януари, 2008 г.

Перспективи за развитие на животновъдния сектор до 2014 г. 2011. МЗХ. <http://www.mzh.government.bg/odz-lovech/bg/home/11-08-02.aspx>

Развитие на ситуацията на пазара на мляко и млечни продукти и действие на разпоредбите на „Пакета за млякото” [SWD (2014) 187 final]. Доклад на Комисията до Европейския парламент и Съвета, Брюксел, 13.6.2014 г., COM (2014) 354 final.

Ръководство за прилагане на законоустановените изисквания за управление, посочени в чл. 4 и 5 и изброени в приложение II буква А от Регламент (ЕО) № 73/2009 на Съвета от 19 януари 2009 г. Приложение към Заповед № РД 09-114/07.02.2012 г., МЗХ.

Ситуационно-перспективен анализ за мляко и млечни продукти през 2012 г. и прогноза за 2013 г. МЗХ, 2008–2013 г.

http://ftrade.nsi.bg/portal/page?_pageid=34,34792&_dad=portal&_schema=PORTAL

Study of Factors Influencing The Number of Dairy Cows in Bulgaria

V. STOYCHEV

Institute of Agricultural Economics – Sofia

(Summary)

The study aims to show the factors influencing the number of dairy cows after joining the EU. The number of dairy cows is used as an indicator for development of dairy farms. It also examines the impact of national support and specific support schemes. It includes payments support and specific support schemes oriented to cattle. The survey results show that at present correlation between the increase of payments and increase in the number of animals is insignificant. Other factors are considered influencing the competitiveness of dairy farms as the price of raw milk and cows' output. The process of restructuring of the dairy farms is reviewed and is proposed to focus on changing the market of raw milk through the creation of producer organizations.

Key words: dairy cattle, domestic payments, specific schemes to support, small farms

Статията е постъпила в редакцията – XI.2014 г.